

Suomen ja Venäjän neuvottelut ennen talvisotaa

Tapahtui 14. huhtikuuta 1938, että eräs Neuvostoliiton lähetystön toisen luokan sihteeri **Boris Jartsev** saapui tapaamaan Suomen ulkoministeri **Rudolf Holsti**. Hän oli jo aikaisemmin tiedustellut tapaamista, mutta Holsti oli viivyttänyt tätä, koska ei ollut protokollan mukaista, että ulkomainen rivivirkamies noin vain tulisi käymään naapurimaan ministerin luona.

Jartsevista tiedettiin, että hän oli NKVD:n (Neuvostoliiton valtiollinen poliisi, samalla Stalinin terroriväline) palveluksessa. Diplomaatin virka oli vain peitevirka. Hänen oikea sukunimensä oli **Rybkin**. Havaittiin, ettei peli ollut ollut rehellistä.

Boris Jartsev (1899-1947)

Rudolf Holsti (1881-1945)

Hän kertoi saaneensa hallitukseltaan laajat valtuudet keskustella Suomen ulkoministerin kanssa maiden välisten suhteiden parantamisesta. Keskustelujen tuli tapahtua täysin salaisesti. Hän puhui kohteliaasti ja kertoi Moskovassa oltavan vakuuttuneita Saksan vihamielisistä suunnitelmista Neuvostoliittoa kohtaan. Kysymys olisi siitä, miten Suomi tulisi suhtautumaan Saksan aikeisiin, jos se ryhtyy operaatioihinsa Suomen kautta. Venäjä ei jäisi odottamaan Rajajoelle, vaan siirtäisi sotavoimansa Suomen alueelle. Siis jo heti alussa epäkorrekti lausuma.

Jos sen sijaan Suomi asettuu vastustamaan saksalaisten maihinnousua, Venäjä tarjoaa Suomelle kaikkea mahdollista taloudellista ja sotilaallista apua ja sitoutuu sodan jälkeen vetämään joukkonsa pois Suomesta.

Holsti oli vastannut, että tallainen asia kuuluu koko hallituksen ratkaistavaksi ja viitannut Suomen puolueettomuuteen ja skandinaaviseen yhteistyöhön. Lähempiä yksityiskohtia ei Jartsev paljastanut ja tapaaminen oli päättynyt.

Jartsev oli järjestänyt tämän jälkeen tapaamisen myös pääministeri **A. Cajanderin** kanssa kaksikin kertaa, kesä- ja heinäkuussa 1938. Niissäkään Jartsev ei paljastanut jatkon yksityiskohtia. Suomen puolella epäluulot kasvoivat.

Jartseville lähetettiin pääministerin nimissä kohtelias kirje, jossa perusteltiin Suomen pohjoismaisen puolueettomuuden nojalla pitävän kiinni alueensa koskemattomuudesta eikä sallivan kenenkään hyökätä alueensa läpi.

Jartsev oli sitkeä ja piti yllä neuvotteluhaluaan ja yhteyksiä omaan hallitukseensa. Kun joulukuussa oli Moskovassa Suomen lähetystörakennuksen vihkiminen, venäläinen osapuoli junaili asiat niin, että vieraat eivät voineet välttää jatkokeskusteluja venäläisten kanssa em. asiasta.

Suomalaiset pyrkivät väistelemään aluekysymyksiä ja yrittivät puhua kauppasuhteista. Venäläisten mielestä ensin piti sopia poliittisista asioista, joiden jälkeen kauppasuhteet olisivat helppoja järjestää.

Päätöksiä ei tehty ja suomalaiset luulivat asian saaneen loppupisteen.

Mutta toisin kävi. Ulkoministeri **M. Litvinov** kutsui maaliskuussa 1939 suurlähettiläs **Yrjö-Koskisen** puheilleen ja jätti hänelle muistion, jonka pääsisältönä Venäjä ehdotti Suomen vuokraavan sille 30 vuodeksi Suursaaren, Lavansaaren, Tytärsaaren ja Seiskarin. Niitä ei linnoitettaisi, vaan käytettäisiin Leningradin merireitin valvontapaikkoina.

Suomen hallituksen vastaus toimitettiin uuden ulkoministeri **Elias Erkon** nimissä jo parin päivän sisällä. Sen mukaan Suomi ei voinut luovuttaa em. saaria, koska ne olivat erottamaton osa alueesta, jonka koskemattomuuden Neuvostoliitto on tunnustanut ja varmentanut Tarton rauhassa. Saaret olivat Neuvostoliiton vaatimuksesta neutralisoitu eikä mihinkään varustelutoimintoihin niillä oltu ryhdytty. Neuvottelut asiasta olisivat vastoin Suomen neutraalisuutta. Saksakin voisi ryhtyä esittämään samantyyppisiä asioita.

Neuvostoliitto lähetti 13.3.1939 uuden nootin, jossa Litvinov selitti, ettei Suomen vastausta voida pitää lopullisena. Vaihdettiin vielä nootteja, joiden sisältö oli puolin ja toisin edellisten kaltainen.

Tämän jälkeen Neuvostoliitto pyysi itselleen turvatakuita, mutta Suomi selitti, että sellainen sisältyy vakuutukseen, että Suomi puolustaisi neutraliteettiaan ja aluettaan kaikissa oloissa. Neuvostoliiton mielestä sellaisella lupauksella ei ole mitään arvoa. Tilanne jäi avoimeksi.

Suomea huolestutti mm. se, että Neuvostoliitto jätti huomiotta Suomelle merkittäviä kysymyksiä, mutta sen omat vaatimukset lisääntyivät neuvottelujen edetessä, eivätkä lähentyneet suomalaista näkemystä.

Suomi luotti kansainväliseen oikeuteen ja allekirjoitettujen sopimusten pitävyyteen. Vielä tässä vaiheessa.

Samaa periaatetta Suomi noudatti Saksankin suhteen sen ehdottaessa huhtikuussa 1939 Berliinin lähettiläällemme neuvotteluja hyökkäämättömyyssopimuksesta. Samoin vastasivat Ruotsi ja Norja samaan ehdotukseen. Tanska sen sijaan teki sopimuksen, mutta se ei estänyt Saksaa vuoden kuluttua miehittämään Tanskan. Se niistä diktaattoreiden kanssa tehdyistä sopimuksista.

Saksan ja Neuvostoliiton sopimus etupiirijaosta

Samoihin aikoihin Hitler alkoi esiintyä norsun tapaan posliinikaupassa. Se aloitettiin liittämällä Saarimaa Saksaan 1935 äänestyksen jälkeen. Marssi riemusaatossa Itävaltaan tapahtui maaliskuussa 1938. Tšekkoslovakian sudeettialueet liitettiin Saksaan 1938 ja lopuksi maasta keväällä 1939 vastoin Hitlerin omaa lupautta. Sen jälkeen oli Puolan vuoro. Syytä löytyi, kun vain kohde tiedettiin.

Maailmaa ja varsinkin Suomea kohahdutti 23. elokuuta 1939 tieto Saksan ja Neuvostoliiton välisestä hyökkäämättömyyssopimuksesta. Kun kaksi perivihollista tekevät tällaisen sopimuksen, täytyy ainakin toisella olla ketunhäntä kainalossa. Tässä se oli molemmilla. Puola piti jaettaman Saksan ja Venäjän kesken. Se toteutettiin 1.9.1939 Saksan aloittamalla hyökkäyksellä Puolan länsiosaan. Venäjä tuli luvutulle saaliinjaolle pian 17.9. 1939 valtaamalla itäosan. Suomi ryhtyi kiireesti tehostamaan puolustusvalmiuttaan, mutta kovin paljoa ei ollut enää tehtävissä.

Sopimuksen salaisen lisäpöytäkirjan mukaan Suomi, Viro, Latvia ja myöhemmän Liettuankin joutuivat Venäjän etupiiriin. Stalin suorastaan himoitsi Suomen valloittamista, mutta se piti tehdä valheellisilla lupauksilla tai ainakin mahdollisimman vähän väkivaltaisesti. Tunnetusti paras sota on sellainen, jossa voitto saavutetaan laukaustakaan ampumatta.

Tätä etupiirijakoa ei heti Suomessa tiedetty, mutta ymmärrettiin, että jatkoa seuraisi. Hitlerille Suomi oli tuolloin täysin mielenkiinnoton paikka.

Venäjä alisti pian pelkillä uhkauksilla Baltian maat luovuttamaan tukikohtia ja miehitykset seurasivat vuoden 1940 puolivälissä. Niillä ei ollut juuri muita mahdollisuuksia vastarintaan.

Kirje Suomelle lokakuussa 1939

Suomi sai kutsun Moskovaan neuvottelemaan ”konkreettisista asioista” 5.10.1939. Heti oli selvää, mitä tämä merkitsisi. Suomi pani armeijansa liikekannalle nimellä ”Ylimääräiset harjoitukset”, lyhyesti YH. Rajapitäjien suojeluskunnat saivat käskyn suunniteltuun toimintaansa välittömästi. Yleinen liikekannallepano julistettiin 10.10.1939.

Toukokuussa 1939 Litvinovin tilalle tullut ulkoministeri **Molotov** kiirehti vastausta ja toivoi ensi kädessä Suomen neuvottelukuntaan ulkoministeri Erkköä. Hän oli estynyt, mutta hänen tilalleen saatiin **J.K. Paasikivi**. Hänen avustajinaan olivat ulkoministeriön jaostopäällikkö **J. Nykopp** ja eversti **Aladar Paasonen**. Neuvottelijoita valmisteltiin matkaan.

Kolme neuvottelumatkaa Moskovaan

Ensimmäinen matka 9.10. – 16.10.

Neuvottelu oli Kremlissä 12.10.-14.10.1939. Suomalaisen seuraan liittyi suurlähettiläs Yrjö-Koskinen. Neuvostoliiton pääneuvottelijat olivat **Stalin**, Molotov ja lisäksi muita tilanteen mukaan.

Venäläinen osapuoli viittasi kintaalla suomalaisten näkemyksille. Monipolvisen neuvottelun tuloksena Molotov ojensi suomalaiselle osapuolelle vaatimukset. Tiivistettynä se olivat:

1. Hangon satama ympäristöineen vuokrattava 30 vuodeksi. Tukikohdan miehitys enintään 5 000 miestä.
2. Luovutettava Suursaari, Seiskari, Lavansaari, Tytärsaari ja Koivisto. Lisäksi Karjalan kannasta Lipolasta Koiviston kauppalaan.
3. Suomi saisi korvaukseksi alueita Repolan ja Porajärven piiristä Itä-Karjalasta.
4. Rajalinnoitusten hävittäminen molemmin puolin rajaa.

Suomessa listaa käsiteltiin hallitus- ja sotilaspiireissä, mutta sitä ei voitu hyväksyä mones-takaan syystä. Se olisi ratkaisevalla tavalla heikentänyt maan puolustusta mm. luovutta-malla osan Kannaksen läntistä pääpuolustuslinjaa (Mannerheim-linja) venäläisille. Sotatoi-miyhtymien mentävä aukko.

Tukholmassa kokoontuivat pohjoismaiset valtionpäämiehet ja ulkoministerit 18.-19.10. 1939 pohtimaan maidensa suhtautumista kansanväliseen tilanteeseen. Suomesta mukana olivat presidentti **Kallio** ja ulkoministeri Erkko. Julkilausumassa pohjoismaiden todettiin pi-tävän kiinni täydellisestä puolueettomuudesta ja odottavan muiden kunnioittavan niiden kantaa. Suomi sai keskusteluissa myötätuntoa eli hyvää päivää kirvesvartta. Ja Saksa kui-tenkin miehitti Tanskan ja Norjan puolen vuoden kuluttua.

Paasikivi selostaa ulkoministeri Erkolle Moskovan ensimmäistä neuvottelua.

Toinen matka 21.10. – 26.10.

Toiselle matkalle osallistui myös valtiovarainministeri **Tanner**.

Suomen vastaehdotuksen pääkohdat olivat, että Suomenlahden pienet ulkosaaret (ei Suursaarta) voitaisiin luovuttaa alueellista korvausta vastaan sekä Karjalan kannaksen eteläisin rajaukoneva, ns. Kuokkalan mutka Kellomäeltä Rajajoelle. Hankoa, rajalinnoituk-
sia eikä tukikohtia voitaisi luovuttaa. Tämä ei vastapuolta tyydyttänyt. Se selitti vaatimus-
tensa olevan minimivaatimuksia. Ainoastaan Hangon alueen joukkojen määrää se oli val-
mis laskemaan 4 000 mieheen ikään kuin sitä voitaisiin myös valvoa. Tarton rauhansopi-
mukseen ei voitaisi vedota, koska olosuhteet olivat muuttuneet perusteellisesti.

Kolmas matka 31.10. – 15.11.

Hallituksen uudet ohjeet neuvottelijoille vahvistettiin ja niille hankittiin eduskuntaryhmien puheenjohtajien suostumukset.

Ohjeissa luvattiin keskustelut Suursaaresta ja Kannaksella uudesta rajasta Kuokkalan mutkasta länteen Vammeljoelle.

Tässä vaiheessa saatiin Helsinkiin Ruotsin ilmoitus, ettei se voisi antaa sotilaallista apua Suomelle. Venäjä julkisti maailmalle omat vaatimuksensa, vaikka neuvottelujen piti olla sa-
laisia. Se oli diplomatiankielinen uhkavaatimus.

Neuvottelut muuttuivat trilleriksi. Sähkeitä vaihdettiin Suomen valtuuskunnan ja Helsingin välillä. Paasikivi ja Tanner saivat lopulta valtuudet katkaista neuvottelut, jos toinen osa-
puoli pysyisi jyrkästi kannassaan. Se pysyi, ja Suomen neuvottelijat matkustivat Helsinkiin. Neuvottelujen lopuksi Stalin oli todennut, että kun me siviilit emme pääse ratkaisuun, niin annetaan ratkaisu sotilaille. Paluumatkalla neuvottelijat totesivat, että Venäjän puolella oli armeijan joukkojen ja sotakaluston siirtoja meneillään.

Myöhemmin on käynyt selville, että näinä päivinä Moskovassa alettiin koota jäseniä ”Suomen demokraattiseen hallitukseen”. Se tunnettiin pian **Otto Ville Kuusisen** hallituksena.

V. Molotov (1890-1986)

Otto Wille Kuusinen (1881-1964)

Mainilan laukaukset

Molotov jätti 26. marraskuuta Suomen Moskovan lähettiläälle nootin, jossa väitettiin suo-
malaisen tykistön tulittaneen tuona päivänä Venäjän puolella Mainilan kylässä olevia

neuvostojoukkoja sillä seurauksella, että 13 miestä oli kuollut tai haavoittunut. Suomen oli vedettävä tykistönsä 20-25 km:n päähän rajalta.

Suomalaisia rajavartiota kuultiin tapauksesta seuraavana päivänä. Eri paikoilla olleet rvstm **Viljo Pekkanen** (s.1914), rvstm **Matti Mäkelä** (s. 1912) ja sk-stm **Onni Savolainen** (s. 1920) totesivat toisistaan riippumatta yhtäpitävästi laukausten määrän, kellonajan (ensimmäiset klo 14.45) sekä sen, että kranaatinheitinlaukaukset olivat tuliasemaäänien perusteella tulleet itäkaakosta Venäjän puolelta. Rvstm Savolainen, jonka havaintopaikka oli noin kilometrin päässä räjähdyksistä, oli nähnyt räjähdyspaikalle tulleen 6-7 miestä, jotka hetken kuluttua poistuivat. Tapauksesta piirrettiin heti kartta rajavartioiden havaintojen perusteella.

Suomi totesi samana päivänä vastauksessaan, että sen rajavartiosto oli todennut laukaukset ammutun Venäjän puolelta. Suomen tykistöä ei edes ollut niin lähellä rajaa, että se olisi yltänyt tulittamaan Mainilaan.

Seuraavana päivänä 28.11. Molotov osoitti Yrjö-Koskiselle uuden nootin. Molotovin mielestä tämmöinen todisti vain Suomen vihamielisyyttä ja sen joukot uhkasivat Leningradin turvallisuutta.

Suomi yritti vastata tähänkin, mutta sitä ennen Venäjä jätti vielä uuden nootin, jossa se sanoi irti maiden väliset diplomaattiset suhteet.

Ulkopolitiikan ja armeijan johdolle oli selvää, että tämä merkitsi sotaa.

Venäjän joukot hyökkäsivät Suomeen koko rajan pituudella 30.11.1939. Se tapahtui noin klo 7.00 Antinpäivän aamuna.

Edellä todetut muutaman päivän sisällä tapahtuneet asiat osoittivat, että Venäjän hallitus toimi ennakoita laaditun suunnitelman mukaisesti. 20-30 divisioonan keskittäminen tykötarpeineen kaukasiin korpiin ja niiden varustaminen hyökkäykseen on kuukausien asia.

Kirjoittajan mielestä on naiivia ajatella menneiden vuosikymmenien idealistien tapaan, että talvisotaa ei olisi syttynyt, jos Suomi olisi ollut viisaampi ja myöntynyt Venäjän vaatimuksiin. Kysymys on verrattoman paljon laajempi ja monimutkaisempi. Se alkulähteet ovat kaukana Venäjän historiassa. Stalin ja Molotov olivat vain historian jatkumoa.

- Kirjallisuutta:
- G. Mannerheim: Suomen marsalkan muistelmat. Otava 1954.
- Johan Nykopp: Paasikiven mukana Moskovassa. Kirjayhtymä 1975.
- Aladar Paasonen: Marsalkan tiedustelupäällikkönä ja hallituksen asiamiehenä. Weilin+Göös 1974.
- Jukka Seppinen: Neuvostotiedustelu Suomessa 1917-1991. Ajatus kirjat 2006.
- Juhani Suomi: Talvisodan tausta. Otava 1989.
- Väinö Tanner: Olin ulkoministerinä talvisodan aikana. Tammi 1950.
- Sotatieteen laitos: Talvisodan historia. Osa I. WSOY 1977.